

RECENZE

Tretera Jiří Rajmund – Horák Záboj. Církevní právo.
Praha: Leges, 2016, 424 s.

Prednedávnom sa na pulty kníhkupectiev dostala očakávaná kniha *Jiřího Rajmunda Tretera a Zábója Horáka Církevní právo*. I keď je recenzovaná kniha nepochybne určená i študentom práv a teológie, úrovňou spracovania prevyšuje obvyklý obsah vysokoškolských učebníc. Garanti odborov cirkevného a konfesného práva na Právnickej fakulte Univerzity Karlovej tak splnili svoj zámer vydať monografiu, ktorá bude náprotivkom presne pred rokom publikovanej práce *Konfesní právo*, v ktorej autori pojednávajú o platnom práve Českej republiky upravujúcom náboženskú slobodu jednotlivca a náboženských spoločenstiev, neopomínajúc pritom ani základné informácie o konfesnom práve európskych štátov a Spojených štátov amerických, a tiež prehľad historického vývoja právneho postavenia náboženských spoločenstiev v českom štáte.

V recenzovanom diele naopak podávajú kurz práva cirkevného, teda práva jednotlivých náboženských spoločenstiev – cirkví, predovšetkým katolíckeho cirkevného práva kanonického. Autori na 424 stranách pôsobo predviedli svoje učiteľské umenie a študenti cirkevného práva i záujemcovia z radov širokej verejnosti tak získali pútavú a do detailov premyslenú pomôcku k štúdiu menovaného vedného odboru; od vydania povestnej „oranžovej“ knihy *Církevní právo* (1993) a „fialovej“ knihy *Konfesní právo a církevní právo* (1997), ktorú Jiří Rajmund Tretera napísal spolu so Stanislavom Příbylom, uplynuli už dve desaťročia.

V predhovore autori vyjadrujú svoje neochvejné presvedčenie, že cirkevné právo by sa malo – znovu – stať predmetom povinného základu každého právnického štúdia, ktorým bolo až do komunistického prevratu v Československu v roku 1948. Pripomeňme, že je veľkou zásluhou práve *Jiřího Rajmunda Tretera*, že sa cirkevné právo po konci komunistickej totality rýchlo, respektíve vôbec na české právnické fakulty vrátilo, a to v prípade Právnickej fakulty Univerzity Karlovej už v roku 1990.

Na samom začiatku knihy autori na štyroch stránkach zoznamujú čitateľa so štruktúrou práce. Vysvetľujú dôvody rozdelenia knihy na tri časti. Zdôrazňujú, že sa v druhej časti knihy vymedzenej právu katolíckej cirkvi rozhodli venovať značnú pozornosť i na právnických fakultách trochu opomínanému liturgickému právu a zoznámiť tak nielen právnickú verejnosť s touto neoddeliteľnou súčasťou života cirkvi. V recenzovanej monografii autori pojednávajú predovšetkým o recentnom cirkevnom práve, pričom právnym dejinám cirkví sa rozhodli v budúcnosti vyčleniť samostatný zväzok. Z pedagogických dôvodov autori delia výklad na základný a doplnkový, uvádzaný v texte menším, avšak stále dobre čitateľným písmom. Text je tak obohatený o príklady, vysvetlivky k textu, citáty niektorých právnych predpisov a vieroučných dokumentov a o názory autorov. Prakticky každej podkapitole monografie predchádzajú bibliografické záznamy odborných prác, predovšetkým českých a slovenských, ktoré sa dotýkajú preberaných oblastí cirkevného práva. Čitatelia sa tak majú možnosť zoznámiť s výsledkami domácej i zahraničnej vedy cirkevného práva, a to predovšetkým za posledné dve desaťročia.

Zaujímavou inováciou je zámer autorov uvádzať pri prvom výskyte odborného termínu nielen české pomenovanie, ale i latinský a anglický ekvivalent. Autori preukázali znalosť potrieb svojich študentov, a pri latinských slovách tak uvádzajú i dĺžky samohlások, „*aby vyslovovali latinské ekvivalenty s jistotou a bez váhání*“. Autori tak nenariekajú nad nedostatoč-

nou úrovňou jazykových znalostí svojich zverencov, naopak: aktívne ich formujú. Pri zásadných termínoch v poznámkach pod čiarou uvádzajú i slovenské, poľské, nemecké, francúzske a talianske ekvivalenty, pridávajú sa úradných prekladov *Kódexu kanonického práva* do týchto jazykov, aby tak napomohli ustáleniu českej terminológie tam, kde sa český úradný preklad *Kódexu kanonického práva* rozchádza s názormi odbornej verejnosti.

V prvej, úvodnej časti publikácie nazvanej *Základní pojmy církevního práva* autori vysvetľujú význam pojmov cirkev, náboženská spoločnosť, cirkevné a kanonické právo a pomer cirkevného práva ku konfesnému právu. Táto časť je spoločná právnym poriadkom všetkých náboženských spoločností, ktoré sú v práci preberané.

Väčšinu knihy však – celkom oprávnene – zaberá časť druhá s názvom *Církevní právo katolické církve*. Autori sa pri rozdelení látky držali systematiky *Kódexu kanonického práva* z roku 1983. V úvode tejto časti pojednávajú o tradičnom delení objektívneho práva katolíckej cirkvi podľa základu, pôvodu, formy a okruhu pôsobnosti. V nasledujúcej podkapitole hneď a zaujímavo podávajú výklad o prameňoch práva katolíckej cirkvi v dejinnom prehľade, pričom postupujú od biblických základov cirkevného práva až po najnovšie *motu proprio De concordia inter Codices* z 15. septembra 2016, ktoré novelizuje *Kódex kanonického práva* i *Kódex kánonov východných cirkví*.

Výklad pokračuje dôkladným pojednaním o všeobecných normách *Kódexu kanonického práva*. Po analýze preliminárnych kánonov nasleduje rozbor normatívnych právnych aktov a právnych obyčají (teda rozhodne nie *zvyklostí*, ako sa občas v českej i slovenskej literatúre uvádza). Autori zvolili vyvážený pomer medzi výkladom univerzálneho a partikulárneho cirkevného práva. Nevynechali preto ani zoznam úradných vestníkov partikulárnych cirkví českej a moravskej cirkevnej provincie, ktoré sú základnými prameňmi poznania partikulárneho cirkevného práva platného na území Českej republiky. Každý absolvent predmetov, ktoré autori vyučujú, tak bude schopný v praxi hneď siahnúť po potrebnej právnej norme. (Nezabúdajme, že v zozname advokátov vedenom Českou advokátskou komorou si mnohí príslušníci tohto právnického stavu nechávajú ako svoje zameranie uvádzať i cirkevné právo. I advokát, zaoberajúci sa vo svojej praxi svetským právom, sa predsa musí – napr. ak je jeho klientom cirkevná právnická osoba – vedieť orientovať v prameňoch partikulárneho cirkevného práva, obzvlášť práva majetkového.) Autori ďalej venujú priestor privilegiami a dišpenzom, správny aktom, kanonickej umiernenosti a epíkii. Nasleduje výklad o fyzických a právnických osobách v cirkvi. Za výklad o právnom jednaní je radené pojednanie o moci riadiacej a cirkevnom úrade (s dôrazom na obsadenie a uprázdnenie cirkevného úradu). Podkapitolu uzatvára informácia o premlčaní a počítaní času.

Ďalšia, veľmi obsiahla podkapitola podáva analýzu ústavného a správneho práva katolíckej cirkvi. Autori sledujú predovšetkým právo latinskej cirkvi, upozorňujú však na odchýlky v *Kódexe kánonov východných cirkví*. V tejto podkapitole sa najprv pojednáva o veriacich, vrátane povinností a práv v katolíckej cirkvi. Práve dôraz na povinnosti všetkých katolíkov celú publikáciu prestupuje. Recenzovaná monografia bude preto určite využívaná i na poli (kategorálnej) pastorácie – minimálne pri preevangelizácii budúcich právnikov. Nasleduje výklad o službách laikov a formácii klerikov. Autori venujú dostatočnú pozornosť aj cirkevným združeniam, tretím rádom a bratstvám. Samotný výklad hierarchickej štruktúry katolíckej cirkvi začína – v súlade s *Kódexom kanonického práva* – riadením cirkvi na najvyššej úrovni. Autori sa venujú rozboru právneho postavenia pápeža, Apoštolského stolca (s exkurzom o Štáte Vatikánskeho Mesta), ďalej sa venujú kolégiu biskupov, ekumenickému koncilu a synode biskupov. Nasleduje výklad o kardinálskom kolégiu a rímskej kúrii. Žiadne dikastérium nie je opomenuté (ani Dikastérium pre integrálny ľudský rozvoj, ktoré svoju činnosť začalo 1. januára 2017). Samostatná podkapitola pojednáva o zvláštnostiach riadenia cirkvi na úrovni

východných katolíckych cirkví *sui iuris*. Táto stať obsahuje i prehľadnú tabuľku východných cirkví *sui iuris* rozdelených podľa tradícií, ktorá zaiste umožní čitateľom orientovať sa v tejto neľahkej problematike. Výklad pokračuje analýzou riadenia cirkvi na úrovni partikulárnych cirkví, pričom sa pojednáva o všetkých ich právom upravených formách, od diecéz až po vojenské ordinariáty. Nechýba ani informácia o cirkevných provinciách a oblastiach. Pekným príkladom dôrazu na liturgické právo v recenzovanej monografii je (doplňkový) výklad o páliu, ktoré je prejavom tesného spojenia metropolitu s Apoštolským stolcom. Pri výklade o cirkevných oblastiach autori neopomenuli vymenovať hneď niekoľko krajín, v ktorých boli cirkevné oblasti zriadené. *Verba docent, exempla trahunt!* Autori venujú dostatočnú pozornosť i biskupským konferenciám, nevynechávajú ani výklad ich historického vývoja na území Československa. I nasledujúci výklad o diecéznych kúriách, miestnych súdoch, diecéznych radách, kapitulách kanonikov a diecéznych synodách je podrobný a inštruktívny.

Výklad o riadení cirkvi na najnižšej úrovni autori pojali skutočne detailne: však je to práve prostredie farských kostolov, s ktorým čitatelia prichádzajú do styku najčastejšie. Je zjavné, že autori usilujú predovšetkým o to, aby svojich študentov vybavili praktickými informáciami, ktoré vo svojom živote budú môcť využiť. Podkapitola o ústavnom a správnom práve katolíckej cirkvi by nemohla byť úplná bez výkladu rehoľného práva, ktorý je v recenzovanej monografii podrobný a je prejavom dôvernej znalosti prostredia rehoľných rádov a kongregácií. Stať je doplnená o základné informácie o jednotlivých spoločenstvách evanjeliových rád (počínajúc rádmí rehoľných kanonikov, rádov rytierskych a križovníckych, končiac ženskými rehoľnými kongregáciami). Práve dnes, pri súdnych konaniach o navrátení ukradnutého cirkevného majetku, sa v Českej republike ukazuje neznalosť reálií rehoľného života a organizácie rehoľných spoločenstiev – a to nielen neznalosť advokátov, ale, žiaľ, i sudcov. Je to neblahý dôsledok vytesnenia cirkevného práva zo študijného programu celých generácií vykonávateľov právnických povolání. Podkapitolu uzatvára prehľadné pojednanie o niektorých špecifikách správneho práva cirkevného (latinského i východného).

Nasledujúca podkapitola sa zaoberá cirkevným magisteriám a magisteriálnym právom katolíckej cirkvi. Autori v nej fundovane a pre právnikov zrozumiteľne vysvetľujú teologické základy, ktoré sú východiskom právnej úpravy tejto časti objektívneho práva katolíckej cirkvi. V stati o službe Božieho slova je vyložených hneď niekoľko základných termínov, ktorých význam by nemal uniknúť žiadnemu vysokoškolsky vzdelanému človekovi. Čitateľ tak zistí, aký je rozdiel medzi kázaním a homíliou, dozvie sa, čo je perikopa a dočíta sa, pri akej príležitosti sa pri kostoloch umiestňujú pamätné kríže (pri svätých misiách). V ďalšom výklade študent získa fundovanú odpoveď na „záchrannú otázku“, ktorú autori radi kladú pri skúšaní, totiž aký je rozdiel medzi katechézou, katechizmom a katechistom. Nasleduje výklad o misijnej činnosti cirkvi, katolíckej výchove a masmédiách.

Ďalšou nosnou podkapitolou druhej časti recenzovanej monografie je kapitola o posväcujúcej službe cirkvi a sanktifikáčnom práve. Autori sa neobmedzujú len na výklad jednotlivých sviatostí, ale preberajú aj ďalšie úkony božského kultu: sviatostiny, liturgiu hodín, cirkevné pohrebne obrady, úctu k svätým, posvätným obrazom a ostatkom; sľub a prísahu a konečne posvätné miesta a doby. Dokladajú tak, že sanktifikáčne *právo* ďaleko presahuje obvyklé predstavy verejnosti o tejto oblasti práva katolíckej cirkvi. Najprv sa v knihe pojednáva o sviatostiach kresťanskej iniciácie, totiž o krste, birmovaní a Najsvätejšej Eucharistii. Autori pri výklade o krste zdôrazňujú, že duchovní správcovia sú povinní naučiť zverených veriacich, ako krstiť v prípade naliehavej potreby. Vysvetľujú význam sviatosti birmovania a v duchu programu svojej práce pri tejto príležitosti objasňujú problematiku posvätných olejov používaných pri jednotlivých liturgických obradoch. Pri výklade sviatosti Najsvätejšej Eucharistie neopomínajú vyložiť liturgické usporiadanie svätej omše. V ďalšej stati vysvetľujú sviatosti

rekoncilácie, teda sviatosť zmierenia (s exkurzom o odpustkoch) a pomazania chorých. Pri výklade sviatosti svätenia a ordinačného práva sa zameriavajú i na najnovší vývoj kanonického práva – vysvetľujú význam *motu proprio Omnium in mentem* z roku 2009 a zdôrazňujú, že diakoni sú svätení k službe kresťanskému spoločenstvu. Na tomto mieste nie je možné ani len letmo zmieniť všetky aspekty právnej úpravy siedmej sviatosti – manželstva, o ktorých autori pojednávajú. Výkladu katolíckeho manželského práva sa autori zhostili vynikajúcim spôsobom, v ktorom sa zračia ich mnohoročné skúsenosti s vyučovaním tejto oblasti práva katolíckej cirkvi. Pripomeňme aspoň nanajvýš zložitú problematiku viazanosti kanonickou formou sobáša po verejnom pokuse o odchod z katolíckej cirkvi v súvislosti s *motu proprio Omnium in mentem* z roku 2009, ktoré znamenalo návrat k právu platnému pred dátumom účinnosti *Kódexu kanonického práva* z roku 1983. I túto čiastku manželského práva autori vložili zrozumiteľne.

V nasledujúcej podkapitole autori podávajú výklad o majetkovom práve katolíckej cirkvi. Preberajú účel cirkevného majetku, nadobúdanie, správu a scudzovanie cirkevného majetku, pričom upozorňujú i na partikulárne právo Českej biskupskej konferencie a jednotlivých partikulárnych cirkví (diecéz a arcidiecéz). V krátkej, ale z vedeckého hľadiska zaujímavej stati o „zbožných porženiach“ (*voluntas pia*) sa autori zreteľne hlásia k tradičnej českej terminológii, používanej napr. v preklade *Kódexu kanonického práva* z roku 1917, v ktorom František Kop prekladá *voluntas pia* práve ako *zbožné porženi* (napr. kán. 1515 CIC/1917). (Termín *zbožný odkaz*, ktorý používa český i slovenský úradný preklad *Kódexu kanonického práva* z roku 1983, je zrejme nechtiac prevzatý zo socialistického práva – práve občiansky zákonník z roku 1964 v oblasti terminológie dedičského práva narobil veľa škody.) Autori takto prevzali aj preklad termínu *fiducia* ako *svěření* (český úradný preklad uvádza *majetek svěřený do správy*, slovenský *majetky zverené do správy*) a preklad termínu *fundatio pia* ako *zbožná nadace* (slovenský úradný preklad uvádza *nábožné fundácie*). Ako už bolo spomenuté, kultivácia odbornej terminológie je jedným z cieľov, ktoré autori recenzovanej monografie sledujú.

Predposledná podkapitola druhej časti je venovaná trestnému právu katolíckej cirkvi. V stati o základných pojmoch cirkevného práva trestného sa v nadväznosti na českú terminologickú tradíciu i názory predstaviteľov súčasnej vedy cirkevného práva prikláňajú k prekladu latinského *delictum* ako *trestný čin*, a nie *zločin*, ako uvádza český úradný preklad. Autori vysvetľujú rozdiel medzi trestným činom a hriechom. Výklad o trestoch je veľmi prehľadný. Autori privádzajú na pravú mieru často sa vyskytujúci omyl, že exkomunikácia znamená vylúčenie z katolíckej cirkvi – z katolíckej cirkvi nikdy nebolo možné nikoho vylúčiť. Správne uvádzajú, že ide o vo svojej podstate liečebné a ochranné odlúčenie previnivšieho sa veriaceho od cirkevného spoločenstva, hlavne od sviatosťného života cirkvi, a to dovtedy, kým sa páchatel nenapraví. Autori preberajú vybrané skutkové podstaty trestných činov, ktoré radia podľa skupinových objektov. Záverom podkapitoly vykladajú rezerváty Apoštolského stolca, medzi ktoré bol všeobecným dekrétom Kongregácie pre náuku viery z 19. decembra 2007 zaradený i trest samočinnej exkomunikácie za pokus svätenia ženy (ako absolútne nespôsobilého subjektu tejto sviatosti).

Vyvrcholením druhej časti je jej posledná podkapitola o procesnom práve katolíckej cirkvi. Už starší českí autori, predovšetkým *Emil Ott*, ktorý bol odborníkom i na svetský, civilný proces, a *Kamil Henner*, považovali procesné právo za vrchol štúdia cirkevného práva. Autori sa i tejto obťažnej problematiky zhostili skvelým spôsobom. Na tomto mieste nie je možné zabiehať do podrobností, pripomeňme aspoň vynikajúci popis jednotlivých fáz súdneho konania sporného, ktorými sa kanonický proces tak významne odlišuje od českého a slovenského civilného procesného práva. Autori pri výklade konania vo veci prehlásenia neplatnosti manželstva prirodzene vychádzajú z recentnej právnej úpravy, teda z platného znenia

Kódexu kanonického práva z roku 1983, ktorý bol zásadne novelizovaný *motu proprio* *Mitis Iudex Dominus Iesus* z roku 2015. Záver druhej časti tvorí výklad trestného a správneho konania.

Tretia časť recenzovanej monografie nesie názov *Principy cirkevného práva jiných církví*. Autori vykladajú základné zásady práva reformačných cirkví, pričom sa podrobnejšie venujú platnému právu Českobratskej cirkvi evanjelickej, Cirkvi bratskej a Cirkvi československej husitskej. Nasleduje prehľad organizácie starobylých východných cirkví a pravoslávnych cirkví. Nechýba tabuľkový prehľad autokefálnych a autonómnych pravoslávnych cirkví, ktorý uľahčuje orientáciu v tejto problematike. Autori už na začiatku monografie uviedli, že právo nekatolíckych cirkví si zaslúži samostatný zväzok – tretia časť recenzovanej knihy je jej predobrazom.

Monografiu uzatvára rozsiahly prehľad použitých prameňov a literatúry, ktorý je hmatateľným dôkazom obrovského pokroku vedy cirkevného práva od návratu slobody do Československa na sklonku roku 1989. Nechýba ani bohatý vecný register, informácia o autoroch a anglické resumé.

Recenzovaná monografia je vrcholným dielom českej vedy cirkevného práva a výsledkom viac než štvrtstoročnej pedagogickej činnosti autorov. Domáca literatúra z odboru cirkevného práva tak získava ďalší vzácny prírastok. Z novších diel iných autorov pripomeňme na tomto mieste aspoň veľmi cennú prácu Antonína Ignáca Hrdinu *Kanonické právo* (posledné vydanie je z roku 2011) s podtitulom *Dějiny pramenů, teorie, platné právo*, ktorá sa na rozdiel od recenzovanej monografie Jiřího Rajmunda Tretera a Záboja Horáka venuje vo zvýšenej miere dejinám prameňov a teórii (výhradne) katolíckeho cirkevného práva. Recenzovaná monografia sa na rozdiel od publikácie Antonína Ignáca Hrdinu venuje teórii cirkevného práva (všetkých cirkví) všeobecne a výklad dopĺňa o právo nekatolíckych cirkví.

Záverom tejto recenzie mi nezostáva nič iné, než vysloviť autorom veľkú vďaku a pranie, aby túto prácu skoro nasledovali ďalšie, ktoré sú v nej avizované, totiž monografia pojednávajúca o právnych dejinách cirkví a o práve nekatolíckych cirkví.

Adam Csukás*

---

* Mgr. Adam Csukás, Právnická fakulta Univerzity Karlovej. E-mail: adam.csukas@gmail.com. Tento príspevok je výstupom študentského vedeckého projektu na Právnickej fakulte Univerzity Karlovej SVV č. 260 358 *Kritická analýza pramenů práva se zřetelem na problémy jejich interpretace a retroaktivitu*.